

катта фактик маълумотлар тўпланди. Табиий географияда методологик аҳамияти муҳим деб ҳисобланган бир қатор тушунчаларга жумладан, табиий

географик комплекс, ландшафт, табиий географик компонент, ландшафт ҳосил қилувчи омиллар ва жараёнларга оид тушунчаларга аниқликлар киритилди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Раҳимбеков Р.У, Донцова З.Н. Ўрта Осиё табиатини географик ўрганиш тарихи. – Тошкент: “Ўқитувчи”, 1982. -Б.178.
2. Корженевский Н. О старинных картах, хранящихся в Узбекистанском филиале Академии Наук СССР // Известия Узбекистанского филиала Академии наук СССР. 1941, №3. – С. 67.
3. Корженевский Н.Л. К истории развития картографии и географических представлений о территории Средней Азии и Узбекистана в XVIII-XIX вв. // Известия АН СССР. Вып. 1. – Т., 1949. – С. 46-53.
4. Раҳимбеков Р.У, Донцова З.Н. Ўрта Осиё табиатини географик ўрганиш тарихи. – Тошкент: “Ўқитувчи”, 1982. -Б.181.
5. Мурзаев Э.М. Схема физико-географического районирования Средней Азии. // Известия АН РУз, серия география, 1953, № 6. Бабушкин Л.Н., Когай Н.А. Физико-географическое районирование Узбекистана. Труды ТашГУ, вып. 231. Ташкент, 1964. 118 с.
6. Коровин Е.П, Гранитов И.И. и др. Каракалпакский Устьюрт в перспективе его хозяйственного освоения. Тр. САГУ, нов. сер. том I. Биология, 1945.
7. Ишлаб чиқарувчи кучларни ўрганиш совети. (География соҳасини ўрганувчи махсус институтлардан бири)
8. Раҳимбеков Р.У, Донцова З.Н. Ўрта Осиё табиатини географик ўрганиш тарихи. – Тошкент: “Ўқитувчи”, 1982. -Б.178.
9. Бўриева М.Р, Тожиева З.Н, Зокиров С.С. Аҳоли географияси ва демография асослари. (ўқув қўлланма). –Тошкент, 2011. -Б.80.
10. Бабушкин Л.Н., Когай Н.А. Физико-географическое районирование Узбекистана. Труды ТашГУ, вып. 231. Ташкент, 1964. 118 с.
11. Ходжиматов А, Холмуродов Ш. Тупроқлар географияси. -Т.: «Фан ва технология», 2018, -Б.106-108.
12. Раҳимбеков Р.У, Донцова З.Н. Ўрта Осиё табиатини географик ўрганиш тарихи. – Тошкент: “Ўқитувчи”, 1982. -Б.181.

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING MARKAZIY OSIYO MAMLAKATLARI BILAN IQTISODIY HAMKORLIGI TARIXIDAN (QOZOG‘ISTON MISOLIDA)

Shukurov Sobir,

Shahrisabz davlat pedagogika instituti Tarix kafedrası o‘qituvchisi

UDK: 94(575.1)

<https://orcid.org/0009-0005-1143-986X>

Annotatsiya: O‘zbekiston Respublikasi bilan Qozog‘iston Respublikasi o‘rtasida Mustaqillik yillaridan, ya’ni 1991- yildan bugungi kunga qadar tarixiy shaharlar, ma’daniy meros obyektlari, o‘zaro

baynalmilal tashkilotlar tashkil etilganligi va urf- odat, an’anaviy qadriyatlarimizning o‘zaro yaqin qardosh xalqlar sifatida shakllanganligi haqida.

Kalit so‘zlar: madaniy meros, urf- odat,

an'ana, baynalminal, qadriyat, madaniy hamkorlik.

Аннотация: между Республикой Узбекистан и Республикой Казахстан с лет независимости, т.е. с 1991 года по сегодняшний день, происходит установление исторических городов, объектов культурного наследия, взаимных международных организаций и традиций, традиционных о формировании наших ценностей как близкие братские народы.

Ключевые слова: культурное наследие, традиция, традиция, интернационал, ценность, культурное сотрудничество.

Annotation: About the establishment of historical cities, objects of mining heritage, mutual international organizations and the formation of Customs, traditional values as closely related fraternal peoples from the years of Independence between the Republic of Uzbekistan and the Republic of Kazakhstan, that is, from 1991 to today.

Keywords: mining heritage, tradition, international, value, mining cooperation.

O'zbekiston Respublikasining Qozog'iston Respublikasi bilan ikki tomonlama aloqalari 1992 - yil 14 - iyun kuni Birinchi Prezidentimiz Islom A. Karimovning Qozog'istonga rasmiy davlat tashrifi chog'ida Qozog'iston Prezidenti Nursulton Nazarbayev bilan Turkiston shahrida uchrashib, do'stlik va hamkorlik to'g'risidagi shartnomani imzoladi. Bu ikki qardosh davlatlar madaniy tarixida muhim voqea bo'ldi. Shu kundan boshlab hozirgi kungacha ko'plab o'zaro madaniy hamkorlik asosida konferensiyalar, uchrashuvlar va davra suhbatlari tashkil etildi. Bunday kelishuvlar madaniy hamkorlikning huquqiy asoslarida o'z yechimini topgan.

O'zbekiston va Qozog'iston madaniy hamkorligining huquqiy asoslarida quyidagi hujjatlar asos bo'lib xizmat qiladi: O'zbekiston Respublikasi va Qozog'iston Respublikasi o'rtasida madaniyat, sog'liqni saqlash, fan, ta'lim, sport va turizm sohasida hamkorlikni rivojlantirish to'g'risidagi Bitim (1994 - yil 10 - yanvar), "O'zbekiston

Respublikasi hukumati va Qozog'iston Respublikasi hukumatlari o'rtasida madaniy sohada hamkorlik to'g'risida" gi Bitim (1996 - yil 16-yanvar), O'zbekiston Respublikasi Madaniyat va sport ishlari vazirligi bilan Qozog'iston Respublikasi Madaniy va axborot vazirligi o'rtasida madaniyat sohasida 2013 - 2015 - yillarga mo'ljallangan hamkorlik dasturi qabul qilindi [1].

Bugungi kunda ham O'zbekiston Respublikasi va Qozog'iston Respublikasi o'rtasida imzolangan huquqiy hujjatlar ikki tomonlama madaniy hamkorlikning rivojlanishiga salmoqli xissa qo'shmoqda. Shuningdek, bu hujjatlar ikki davlat o'rtasidagi ijtimoiy - iqtisodiy va madaniy - gumanitar sohalardagi kelishuvlarni qonun yuzasidan mustahkamlab, huquqiy asosini ta'minlab kelmoqda.

1991 - yildan to 2020 - yilgacha 30 ga yaqin o'zaro oliy darajadagi tashriflar amalga oshirilganligining o'zi ikki davlat munosabatlarining ko'lamini va darajasini ko'rsatib beradi. 2020 - yilgacha davlatlar o'rtasida ikki tomonlama xarakterdagi 220 ta hujjat rasmiylashtirilgan, ularning 90 tasi davlatlararo va hukumatlararo mazmundagi xalqaro shartnomalar, 57 tasi idoralararo mazmundagi xalqaro shartnomalar va 73 tasi boshqa mazmundagi bitimlar tashkil etadi [2].

O'zbekistonning Qozog'iston bilan o'zaro kelishuv hamkorligi tarixining huquqiy asoslarini mazmunan va sohaviy tegishligi asosida bir qancha guruhlariga ajratish maqsadga muvofiq:

- 1) Siyosiy mazmundagi bitimlar.
- 2) Iqtisodiy mazmundagi bitimlar.
- 3) Transport - kommunikatsiyasi va davlat chegaralari bilan bog'liq bitimlar.
- 4) Madaniy - gumanitar sohalarga oid bitimlar.
- 5) Jinoyatchilikka qarshi kurash, ekologiya va boshqa sohalardagi bitimlar [3].

Biz esa keltirilgan guruhlardan madaniy - gumanitar sohalarga oid malumotlarni ko'rib chiqamiz. O'zbekiston Qozog'iston Respublikasi-ning siyosiy, ijtimoiy - iqtisodiy, savdo - sotiq, madaniy - gumanitar va strategik hamkori hisoblanadi. Bu ikki qardosh davlatlar Markaziy Osiyo

subregionida yetakchilik qilib, mintaqaning rivojlanishiga katta xissa qo'shmoqda. Madaniy sohalarning teatr, musiqa, adabiyot, tasviriy san'at va boshqa yo'nalishlarini rivojlantirish uchun ko'plab konferensiyalar va anjumanlar tashkil etilmoqda.

Madaniy jihatdan o'zaro yaqin bo'lgan, kerak bo'lsa ba'zi ko'rinishlari takrorlanadigan bu ikki qardosh o'zbek va qozoq xalqlari, tarixdan ma'lumki kelib chiqishi ya'ni etnogenezi bir - birlariga bog'liq hisoblanadi. Shuning uchun ham ularning madaniyati, urf - odatlari va qadriyatlari uyg'unlashib ketgan. Ayniqsa, adabiyot yo'nalishida bunga guvoh bo'lishimiz mumkin. Mustaqillik yillarida adabiyot yo'nalishi bunday madaniy - ma'rifiy tadbirlarining yalovbardori bo'ldi desak adashmagan bo'lamiz.

O'zbek - qozoq adabiyotlaridagi o'zaro hamkorlik jarayonini atqli adabiyotshunos olim Ozod Sharafiddinov shunday ta'riflagan: "XX asr boshlarida o'zbek adibi Abdulla Qodiriy yaratgan roman-lar qozoq yozuvchilari uchun ham adabiy maktab bo'lgani haqida Muxtor Avezov ko'p yozgan... Qozoq adabiyotidagi epiklik, xalq og'zaki ijodiyotiga moyillik kabi xislatlar, asosan mumtoz adabiyot an'analari ruhida shakllangan o'zbek adabiyotini yanada yorqin ranglar bilan boyitishga munosib xissa qo'shdi. Ikki xalq adabiyoti vakillarini bamisoli egizakka o'xshatish mumkin, zero Muxtor Avezov va Oybek, G'afur G'ulom va Sobit Muqonov, Abdulla Tojiboyev va Mirtemir, Abdulla Oripov va O'ljas Sulaymonovlar adabiyot maydonida bir - biriga hamnafas bo'lib qalam surdilar..." [4].

Hammamizga malumki, adabiyot xalqlarning milliy qadriyatida muhim o'rin egallab xalqlarning madaniyatida tarkibiy qism hisoblanadi.

Mustaqillik yillarida yaratilayotgan yangi avlod uchun adabiyot-lar qudratli qurol vazifasini o'tab, xalqlar o'rtasida do'stlik rishta-larini mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, o'zbek va qozoq xalqlari adabiy aloqalari ham mustahkamlanib kelmoqda [5].

O'zbek va qozoq xalqlari adabiyotida

o'ziga xos bo'lgan xislatlardan yana biri - har ikki qardosh xalqlardan yetishib chiqqan buyuk adabiyotshunos shoir va yozuvchilarining ijodlarini yaxshi o'rganib, o'zlarining adabiyotga bo'lgan bilim va tajribalarini ortirib bordi. Bu esa ikki qardosh xalqlar adabiyoti-ning bir - birlariga yanada uzviy bog'lanishi uchun bevosita turtki bo'ldi. Shuningdek, ko'plab tarjimalar esa rivojlanishi uchun zamin yaratdi. Xususan, bunga misol qilib buyuk qozoq klassik adabiyotining yorqin vakili, yangi qozoq adabiyotining asoschisi Abay Qo'nanboy o'g'lini keltirishimiz mumkin. Uning 700 dan ko'proq she'rlari va 10 ga yaqin kichik hajmdagi dostonlari yetib kelgan. Jumladan, Q. Seydanov kabi tarjimonlar ham Abay ijodidan tarjima qilgan [4:3].

Buyuk qozoq shoiri Abay asarlarida bayon qilingan ozodlik, Mustaqillik va xalqlar o'rtasidagi do'stlik g'oyalari qozoqlarga ham, o'zbeklarga ham tushunarli va yaqin. Xamza nomidagi o'zbek davlat akademik drama teatri jamoasi 1995 - yil Almati-da o'z dasturini Muxtor Avezov nomidagi teatr saxnasida "Abay" spektaklini ko'rsatish bilan boshlagani ramziy ma'noga ega [4:15].

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi va Qozog'iston Respublikasi o'rtasidagi madaniy - ma'naviy sohalar faqat adabiyot bilan cheklanib qolmay, teatr, musiqa va boshqa san'at sohalari-ni ham qamrab oldi. Bu ishlarni amalga oshishi uchun turli festivallar, eng asosiysi "Madaniyat kunlari" ko'rinishidagi madaniy - ma'rifiy tadbirlar asosiy vazifalarni bajarib berdi.

Ikki mamlakatning madaniy aloqalarini rivojlantirishda teatr san'atining o'rni ham beqiyos. O'zbekiston va Qozog'istonning mashhur teatr jamoalari doimiy ravishda turli festivallarda ishtirok etib kelmoqdalar. Masalan, Sohibqiron Amir Temur tavalludining 660 yilligiga bag'ishlab 1997 - yili fevral oyida o'tkazilgan "Navro'z" teatr san'ati festivalida Qozog'iston Respublikasining Chimkent viloyati Shanin nomidagi drama teatri ishtirok etadi [4:3].

Teatr haqida so'z borganda "O'zbek jadidchilik harakatining otasi" - Mahmudxo'ja Behbudiyning: " Teatr - bu ibratxonadir" -

degan mashhur soʻzlarini eslamaslikning iloji yoʻqdir. Chunki, teatr xalqning ma'naviy jihatdan yuksalishiga va jamiyatda boʻlayotgan voqealarni tushunib, hattoki uni taxlil qilishga juda katta foydasi bordir. Shuning uchun ham bu sohani rivojlantirishda mintaqaviy davlatlar oʻrtasida madaniy - ma'rifiy tadbirlar oʻtkazilmoqda.

Oʻz navbatida Oʻzbek milliy akademik drama teatri Qozogʻiston Respublikasining Olmaota (hozirda Nur - Sulton) shahri-da 2000 - yil avgust oyida oʻtkazilgan Xalqaro "Madaniyat festivali"da muvaffaqiyatli ishtirok etdi. Ushbu tashrif chogʻida Oʻzbek Milliy akademik drama teatri va Muxtor Avezov nomidagi Qozogʻiston akademik drama teatri oʻrtasida ijodiy hamkorlikni yanada rivojlantirishga qaratilgan rejalar belgilab olindi. Shunga binoan, keyingi yillarda ikki mamlakatning teatr ijodkorlari oʻrtasida qator ijodiy uchrashuvlar oʻtkazildi [5].

Qozoqlar qadimdan oʻzbeklar bilan yonmayon yashab keladilar: bu holatni ikki xalqning tarixiy yaqinligi va turmush tarzlari turlichaligi bilan izohlash mumkin. Koʻchmanchi hayotga moslashgan qozoqlar, asosan, chorvachilik bilan shugʻullanib, yaylovlarda hayot kechirgan boʻlsa, oʻzbeklar esa qadimdan oʻtroq dehqonchilik bilan shugʻullanib, madaniy va savdo - sotiq markazlari boʻlgan shaharlarda yashaganlar. Ikkala xalq ham "uyingni toshlar bilan emas, doʻstlaring bilan himoya qil" degan maqolga amal qilgan holda hamjihatlik va totuvlikda yashaganlar.

Hozirgi kunda Oʻzbekistonda 800 mingdan ortiq qozoq, Qozogʻistonda esa 550 mingdan ortiq oʻzbeklar istiqomat qilmoqda. Qozoq etnosi Qozogʻistondan tashqarida MDH mamlakatlari orasida Oʻzbekistonda eng koʻp yashaydi. Bu esa ikki qardosh xalqlarning bir - birlariga qanchalik bogʻliqligini yana bir bora isbotlaydi. 1992 - yilning martida qozoqlarning birinchi qurultoyi oʻtkazilib, Oʻzbekiston qozoq milliy madaniy markazi tashkil etildi. Bugungi kunga kelib ushbu markaz tarkibida Qozogʻiston Qozoq milliy madaniy markazi, Buxoro, Jizzax, Navoiy, Xorazm, Sirdaryo va

Toshkent viloyatlaridagi uning boʻlinmalari, shuningdek, Toshkent shahar boʻlinmasi ish yuritadi [6].

Markaz faoliyati qozoq millatiga mansub fuqarolarning madaniy ehtiyojlarini qondirish, qozoq tilini oʻrganishga koʻmaklashish, qozoq xalqining anʼanalari va urf - odatlarini asrash, yoshlarning qozoq tilida taʼlim olishlarini taʼminlash maqsadida oliy va oʻrtamaksus taʼlim muassasalari bilan hamkorlik qilish, yosh iqtidorlarni qoʻllab - quvvatlash kabi turli yoʻnalishlarda olib borilmoqda.

Milliy madaniy markazlar qoshida folklor, milliy va estrada ansambllari, vokalraqs va cholgʻu asboblari jamoalari faoliyat yuritadilar. Markaz faollarining tashabusi bilan Navoiy viloyatining Konimex tumanida tarixiy etnografik muzey, Toshkent viloyatining Boʻstonliq tumanida "shaxsham" etnografiya muzeyi ochilgan boʻlib, ularda qadimgi mehnat qurollari, uy - roʻzgʻor buyumlari, milliy liboslar va bezaklar namoyish qilingan. Madaniy - ma'rifiy tadbirlar doirasida har yili "Aytis" oqinlar musobaqasi, " Altibaqan", "Tusaukesa" va boshqa milliy bayramlar oʻtkaziladi. Markaz rahnamoligi va ishtirokida qozoq milliy madaniyati, adabiyoti va san'atining Toli bi, Ayteke bi, Qazibek bi, Abay, Jambul, Muxtor Avezov, Sobit Muqonov, Gabit Musrepov, Muqogʻali Makatayev kabi taniqli namoyanda-larining yubileylari nishonlanadi [6].

2019 - yil Oʻzbekistonda "Qozogʻiston yili" munosabati bilan koʻplab konferensiyalar, uchrashuvlar, tadbirlar, bayramlar tashkil etildi. Bu esa ikki davlat madaniy - ma'rifiy qadriyatlarining yanada mustahkamlanishiga asos boʻldi. Xususan, 2019 - yil 20 - dekabr kuni Oʻzbekistonda "Qozogʻiston yili" munosabati bilan Toshkentdagi "Turkiston" san'at saroyida Qozogʻiston xalq artisti Maqpal Junusovning katta konserti boʻlib oʻtdi. Unda Qozoq xalq oqanlari qoʻliga doʻmbira olib, qoʻshiqqa ogʻiz ochganda dalalar oxanrabo ovozga toʻlib, ajib bir manzara kasb etdi. Qozoq oqini Jambul Jabaev yoki opera xonandasi Roza Baglanova kuylaganda goʻyo butun mavjudot sukut saqlab tinglayotgandek edi [7].

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash lozim, o'zbek va qozoq xalqlari qadimdan bir - birlariga uzviy bog'liq xolda shakllandi. Chunki, ular turkiy tilda so'zlashuvchi xalqlar hisoblangan. Bu ikki qardosh xalqlar mustamlakachilik davrida ne - ne mashaqatlarni, qeyinchiliklarni, og'ir kunlarni boshdan kechirdi. SHunday xatarli damlarda ular bir - birlariga yelkadosh bo'lib, bu sinovlardan omon - eson o'tib olishdi. Mustaqillikka erishilgandan so'ng, Birinchi Prezidentimiz Islom A. Karimov va Qozog'iston Respublikasi Birinchi Prezidenti Nursulton Nazarbaev boshlab bergan o'zaro siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy - ma'rifiy, gumanitar va strategik aloqalarning yangi davri boshlandi. Bu esa o'zbek va qozoq xalqlarining yanada ahilligi, inoqligi va mehr oqibatining ortishiga olib keldi. Qozog'istonning Birinchi Prezidenti Nursulton Nazarbaev shunday degan: "Qozoqni o'zbekdan, o'zbekni qozoqdan ajratib bo'lmaydi". Shuningdek, "Qozog'iston

o'zbeklarning ham tarixiy Vatanidir". Bu so'zlar ikki qardosh xalqning bir - birlariga bo'lgan mehr - oqibatni yanada ortishiga zamin yaratadi. O'zbeklarda ham shunday bir naql bor : "Do'sting qozoq bo'lsa, yo'lda adashmaysan". Bu o'z - o'zidan o'zbek va qozoqlarning qadimdan bir - birlariga bo'lgan ishonchini ko'rsatadi. 2017 - yilda ikki davlat madaniy tarixida muhim yil bo'ldi. Madaniyat, teatr, musiqa va boshqa ko'plab san'at sohlari yangi davr boshlandi. Prezidentimiz Shavkat M. Mirziyoyev tomonidan amalga oshirilayotgan sayi - harakatlar O'zbekistonda yashab kelayotgan nafaqat qozoq xalqi, balki 130 dan ortiq millat va elatlarni bir - birlariga bo'lgan munosabatlarini izchillik bilan o'rganib, urf - odatlari, qadriyatlarini, tili, dini va boshqa xususiyatlarini hisobga olib, ma'naviy, madaniy - ma'rifiy tadbirlarni tashkil etishga keng imkoniyatlar yaratib bermoqda. Bu esa butunjahon e'tiborini Markaziy Osiyoga qaratib va ko'plab e'tiroflarga sazovor bo'lmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Oltiboyev A O'zbekiston va Qozog'iston Respublikalarining iqtisodiy va madaniy - gumanitar sohalaridagi hamkorligi (1991 - 2020 - yillar misolida). 94 - bet. Toshkent - 2022.
2. Договорно - правовая база / [http:// www. -uzeposolstvo. kz/ru/page/dogovorno - правовая - база](http://www.uzeposolstvo.kz/ru/page/dogovorno-pravovaya-baza) - 9581.
3. Oltiboyev A O'zbekiston va Qozog'iston Respublikalarining iqtisodiy va madaniy - gumanitar sohalaridagi hamkorligi (1991 - 2020 - yillar misolida). 20 - bet. Toshkent - 2022.
4. O'zbek - qozoq adabiy aloqalari. – T.: Mashhur - press. 2018 - B.3-15
5. "Xalq so'zi" 1995 - yil 23 - may.
6. O'z .MA, 7 - F - M, 1 - ro'yxat 724 - ish, 92 - varaq.
7. [https://interkomitet.uz/mita - a - ida/ milliy - madaniy - markazlar/](https://interkomitet.uz/mita-a-ida/milliy-madaniy-markazlar/).
8. <https://uza.uz/oz/politics/zbekistonda-ozo-iston-yili-ardoshlik-rishtalari-mustakamlan> - 12 - 2019.

КОММУНИСТИК МАФКУРАНИНГ АТЕИСТИК ТАРҒИБОТ ТИЗИМИНИНГ ХАРАКТЕРИ ВА УНИНГ МИЛЛИЙ ЎЛКАЛАРДАГИ ХУСУСИЯТИ

Жумаев Бекзод,

Термиз давлат университети эркин тадқиқотчиси

UDK: 94(575.1)

<https://orcid.org/0009-0065-4278-616X>

Аннотация: Ушбу мақолада коммунистик мафкуранинг ва совет ҳукуматининг динга қарши олиб борган

кураши ва унинг оқибатлари ҳамда бу борада юритган сиёсати юзасидан бирламчи манбалар асосида маълумотлар